

ปัญหาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา: ศึกษาศาลจังหวัดสิงห์บุรี

Cases Conciliation Issues: Study at the Singburi Provincial Court

ปาไลดา กรรณาฤทธิ์¹ และปวีณี ไพรทอง²

Palida Kannarit and Pawinee Praithong

วันที่ส่งบทความ: 22 พฤศจิกายน 2564, วันที่แก้ไขบทความ: 28 ธันวาคม 2564,

วันที่ตอบรับบทความ: 30 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ความหมาย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในประเทศไทย 2) ศึกษาแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของประเทศไทยและของต่างประเทศและ 3) ศึกษาสภาพปัญหาและเสนอแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศาลจังหวัดสิงห์บุรี

ผลการวิจัยพบว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศาลจังหวัดสิงห์บุรี จากการที่ไม่มีบทบัญญัติมารองรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นศาลโดยเฉพาะ ทำให้แต่ละศาลต้องบริหารจัดการคดีกันตามบริบทของศาล หากจะกำหนด เป็นบทบัญญัติการไกล่เกลี่ยคดีอาญาโดยตรงให้มีสภาพบังคับใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์และเพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้เขียนจึงเสนอแนะแนวทางเชิงกฎหมายดังนี้ 1) ควรเพิ่มเติมข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2544 หมวด 7 ส่วนที่ 1 ข้อ 51 “เรื่องโปรแกรมการฝึกอบรมของผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอม” โดยกำหนดชั่วโมงในการฝึกอบรมของแต่ละประเภทไว้อย่างชัดเจน เช่น ประเภทผู้ไกล่เกลี่ยสมทบ ผู้ไกล่เกลี่ยเชี่ยวชาญ ผู้ไกล่เกลี่ยอาวุโส 2) ควรเพิ่มเติมข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 หมวด 1 บททั่วไป ข้อ 4 “ประเภทคดี” ให้ระบุประเภทคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี และความผิดโทษให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นศาลได้ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางเชิงนโยบาย โดยให้นำวิธีการไกล่เกลี่ยทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Mediation) มาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและกระบวนการพิจารณาคดีของศาลในทุกชั้นตอน ทำให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว

¹ นักศึกษาปริญญาโทสาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อีเมล

palidakannarit@gmail.com

Laws in Criminal Law and Criminal Justice School of Law Sukhothai Thammathirat Open University.

E-mail: palidakannarit@gmail.com

² อาจารย์ประจำสาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อีเมล

Elle_cu@hotmail.com

Lecturer Criminal Justice School of Law Sukhothai Thammathirat Open University

Corresponding author. E-mail: Elle_cu@hotmail.com

คำสำคัญ: กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก, กระบวนการยุติธรรมทางเลือก, การไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นศาล

Abstract

The purposes of this independent study were: 1) to study the concept, theory, background, and meaning of criminal cases reconciliation taking place in Thailand. 2) to study the criminal cases reconciliation issues in Thailand and other countries. 3) to analyze the problem and suggest the solution of the criminal cases reconciliation issues in the Singburi Provincial Court.

The research found that the criminal disputes in Singburi Provincial Court showed that the cases without provisions support the mediation of criminal disputes in particular court, this make each court required to manage the case according to their context If each court need to directly define criminal mediation provision to have enforcement conditions to achieve more results and increase efficiency. Therefore, the researcher had suggested the following guidelines: 1) it is necessary to increase the requirements of the President of the Supreme Court about Conciliation year 2011 section 7 part 1 segment 51 "The mediator or conciliator training program" by adding training hours for each type of training. For example, the contributing conciliator, skilled conciliator, and senior conciliator. 2) the Supreme Court may increase the requirements of the President of the Supreme Court about Conciliation year of 2011 section 1 General part article 4 "Type of Case" to identify the type of case that imprisonment rate up to 5 years and petty offenses to be categorized as criminal cases conciliation issues. As well as suggested the policy guidelines to apply electronic media in the mediation dispute and all stage of the court judicial process. Therefore, people would be easily, conveniently and quickly access the justice process.

Keywords: Mainstream Justice, Alternative Justice, Mediation of Criminal Disputes in Court

บทนำ

ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันส่งผลกระทบทำให้เกิดข้อพิพาทเพิ่มมากขึ้น “ปริมาณคดีชั้นศาล นักโทษล้นคุก” ศาลจังหวัดสิงห์บุรีเป็นศาลหนึ่งที่มีปริมาณคดีค้างเก่าและปริมาณคดีรับใหม่เพิ่มขึ้นและจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคเชื้อไวรัส โควิด 2019 ทำให้ไม่สามารถพิจารณาคดีได้ตามกำหนดนัดต้องเลื่อนการพิจารณาออกไปโดยไม่มีกำหนด ทำให้ศาลจังหวัดสิงห์บุรีมีผลกระทบเรื่องการบริหารจัดการคดีประกอบกับนโยบายผู้บริหารในการเร่งรัดการ

พิจารณากรณีที่ค้างเกินระยะเวลาที่กำหนดให้แล้วเสร็จ ศาลจังหวัดสิงห์บุรี จึงนำการไต่ถามข้อพิพาทมาใช้เพื่อหักเหกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย ตามหลักการของกระบวนการพิจารณาความยุติธรรมกระแสหลักมีผลทำให้เกิดการแพ้ชนะ ฝ่ายที่ชนะพอใจในคำพิพากษา ส่วนฝ่ายแพ้อาจไม่พอใจในคำพิพากษา อาจอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาของศาลชั้นต้นได้ ฉะนั้นระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินคดีตั้งแต่รับฟ้องจนถึงมีคำพิพากษาศาลฎีกา อาจใช้เวลานานหลายปีขึ้นอยู่กับปริมาณคดีของศาลตามวันนัดพิจารณา การไต่ถามข้อพิพาทเป็นกระบวนการทางเลือกที่ถูกนิยมนำมาใช้เพื่อหักเหกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก สนับสนุนการพิจารณาคดีของศาลให้สะดวก รวดเร็ว ถูกต้อง การพิสูจน์ความถูกต้อง นอกจากศาลต้องพิจารณาพิพากษาให้รอบคอบเพื่อความยุติธรรมของประชาชนแล้ว จึงเป็นที่มาของคำว่า ศาลเป็นพึ่งสุดท้ายของประชาชน (สำนักวิชาการศาลยุติธรรม, 2549) ไม่เพียงแต่ศาลจะต้องพิพากษาโดยความสุจริตและเที่ยงธรรมเท่านั้น แต่การอำนวยความสะดวกของศาลจะต้องมีความรวดเร็ว และเสร็จสิ้นในเวลาอันสมควร ดังมีคำกล่าวที่ว่า การให้ความยุติธรรมที่ล่าช้าคือ การปฏิเสธความยุติธรรม (สำนักวิชาการศาลยุติธรรม, 2549) จากสถิติคดีอาญาของศาลทั่วประเทศ ปริมาณคดีอาญาค้างเก่าจำนวน 56,053 คดี ปริมาณคดีอาญารับใหม่จำนวน 460,534 คดี รวมปริมาณคดีอาญาที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลทั้งหมดจำนวน 516,587 คดี คดีอาญาเสร็จการพิจารณาจำนวน 436,708 คดี คดีอาญาที่อยู่ระหว่างการพิจารณาจำนวน 79,879 คดี (ระบบข้อมูลและสถิติ สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม, 2563) เห็นได้ว่าคดีอาญาที่อยู่ระหว่างการพิจารณามีปริมาณเพิ่มขึ้นจากปริมาณคดีอาญาค้างเก่า หากนำคดีอาญาที่ไต่ถามข้อพิพาทได้มาเข้าสู่กระบวนการไต่ถามข้อพิพาททำให้ปริมาณคดีอาญาที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีของศาลลดลง จากกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติมารองรับการ ไต่ถามข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นศาลโดยเฉพาะทำให้แต่ละศาลต้องบริหารจัดการคดีกันตามบริบทของศาล หากจะกำหนดเป็นบทบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาทโดยตรงให้มีสภาพบังคับใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์และเพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ไม่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562

สถิติคดีการไต่ถามข้อพิพาทในคดีอาญาของศาลจังหวัดสิงห์บุรี ระหว่างปี 2562 – 2563 พบว่าสถิติการจำหน่ายคดีของปี 2562 มีจำนวนถึง 15 คดี คิดเป็นร้อยละ 41.67 ของคดีที่เข้าสู่การพิจารณาทั้งหมด 36 คดี และปี 2563 ตั้งแต่เดือนมกราคม – ธันวาคม คดีที่ไต่ถามข้อพิพาทไม่สำเร็จจำนวน 11 คดี คิดเป็นร้อยละ 39.29 ของคดีที่เข้าสู่การพิจารณาทั้งหมด 28 คดี (ศาลจังหวัดสิงห์บุรี, 2563) ซึ่งจากการศึกษาพบว่าปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านทักษะความเชี่ยวชาญของผู้ไต่ถามข้อพิพาท

เนื่องจากศาลจังหวัดสิงห์บุรีมีอัตรากำลังของผู้พิพากษาไม่สอดคล้องกับคดีทำให้ไม่มีผู้พิพากษาประจำศูนย์การไต่ถามข้อพิพาทโดยตรง ไม่มีผู้ที่จะคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้ประนีประนอมประจำศาลที่ยังไม่มีความเชี่ยวชาญในข้อพิพาทและข้อกฎหมายทำให้การไต่ถามข้อพิพาทไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

2. ปัญหาข้อจำกัดประเภทคดีที่เข้าสู่การไต่ถามข้อพิพาท

การไต่ถามข้อพิพาทในชั้นศาลแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ คดีความผิดอันยอมความได้ คดีอาญาที่ราษฎรฟ้องเป็นโจทก์และคดีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นความเสียหายต่อเอกชน เมื่อผู้เสียหายถอนคำฟ้อง หรือถอนคำร้องทุกข์

สิทธิคืออาญากรรมจะจับไป แต่คดีที่กระทบถึงสิทธิของรัฐหรือที่รัฐเป็นผู้เสียหายโดยตรงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคืออาญาในชั้นศาลไม่สามารถทำได้

3. ปัญหากระบวนการ ขั้นตอนที่ไม่สอดคล้องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในปัจจุบัน

ปัจจุบันข้อพิพาทที่เกิดขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีคือ แยกคน แยกห้อง แยกสำนวน การปรับเปลี่ยนรูปแบบ ขั้นตอนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ผู้เสียหายและจำเลย ไม่สามารถมาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ศาลได้ จึงนำเทคโนโลยี มาสนับสนุนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางออนไลน์ได้

จากการศึกษาปัญหาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นศาลพบว่า เนื่องจากการที่ไม่มีบทบัญญัติมารองรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นศาลโดยเฉพาะ ทำให้แต่ละศาลต้องบริหารจัดการคดีกันตามบริบทของแต่ละศาล หากจะกำหนดเป็นบทบัญญัติการไกล่เกลี่ยคดีอาญาโดยตรงให้มีสภาพบังคับใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์และเพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ตามมาตรา 3 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยในชั้นศาลและชั้นบังคับคดี ผู้เขียนจึงเสนอแนวทางการ ขยายกรอบประเภทคดีอาญาที่มีอัตราโทษที่มีจำคุกไม่เกิน 5 ปี และคดีที่มีโทษเล็กน้อยให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ เพื่อลดปริมาณคดีของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา และเพิ่มประสิทธิภาพในการพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะคดีที่มีความสำคัญยุ่งยากและสลับซับซ้อน ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่ายและเกิดศรัทธาในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ความหมาย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในประเทศไทย
2. ศึกษาแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของประเทศไทยและของต่างประเทศ
3. ศึกษาสภาพปัญหาและเสนอแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศาลจังหวัด

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ประเภท คือ การศึกษาวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research)
 - 1.1 แนวคิด ทฤษฎี ความหมาย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในประเทศไทย
 - 1.2 แนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของประเทศไทยและของต่างประเทศ
 - 1.3 ปัญหาและเสนอแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศาลจังหวัดสิงห์บุรี
2. การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 10 ท่านจากบุคคลผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศาลจังหวัดสิงห์บุรีและเก็บข้อมูลจากผู้ให้

ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศาลจังหวัดสิงห์บุรี ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสิงห์บุรี จำนวน 3 ท่าน

กลุ่มที่ 2 พนักงานอัยการจังหวัดสิงห์บุรี จำนวน 2 ท่าน

กลุ่มที่ 3 ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสิงห์บุรี จำนวน 2 ท่าน

กลุ่มที่ 4 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลจังหวัดสิงห์บุรี จำนวน 3 ท่าน

สรุปผลการวิจัย

ปัจจุบันการยุติข้อพิพาทด้วยการนำคดีขึ้นมาสู่ศาลมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นทำให้มีคดีค้างอยู่ในศาลเป็นจำนวนมาก แล้วเกิดความเสียหายต่อคู่ความ เป็นภาระแก่ศาลและผลเสียต่อเศรษฐกิจของชาติโดยรวม ทำให้คู่ความมีความรู้สึกรู้ว่าไม่ได้รับบริการด้านการอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่ดีเพียงพอจากหน่วยงานของรัฐ โดยขั้นตอนการดำเนินกระบวนการตามปกติของศาลนั้น ถ้าเป็นคดีที่จำเลยให้การต่อสู้ จะต้องมีการสืบพยานทั้งสองฝ่ายระยะเวลาการพิจารณาพิพากษาต้องเนิ่นนานออกไป กว่าคดีเสร็จใช้ระยะเวลา 1 - 2 ปี หรือยาวนานกว่านั้น หากไม่พอใจในคำพิพากษาศาลชั้นต้นก็อาจอุทธรณ์และฎีกาต่อไป ซึ่งกว่าคดีจะถึงที่สุดนั้นอาจต้องใช้ระยะเวลา 3 - 4 ปี ก็เป็นไปได้ ที่สำคัญถึงแม้ว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดชนะคดีและต้องบังคับคดี ตามขั้นตอนตามกฎหมายก็ต้องอาศัยระยะเวลาเพิ่มขึ้นไปอีก การฟ้องร้องคดีในศาล นอกจากจะมีผลเสียต่อคู่ความเสียประโยชน์เสียเวลาและเสียค่าใช้จ่าย เป็นภาระแก่ศาล อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจและประเทศชาติอีกด้วย ทั้งนี้สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี และความหมายของการไกล่เกลี่ย

จากคำกล่าวที่ว่า “ปริมาณคดีล้นศาล นักโทษล้นคุก” ศาลจังหวัดสิงห์บุรีเป็นศาลหนึ่งที่มีปริมาณคดีค้างเก่าและปริมาณคดีรับใหม่เพิ่มขึ้นและจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ไม่สามารถพิจารณาคดีได้ตามกำหนดนัดต้องเลื่อนการพิจารณาคดีออกไปโดยไม่มีกำหนด ทำให้ศาลจังหวัดสิงห์บุรีมีผลกระทบเรื่องการบริหารจัดการคดี ศาลจังหวัดสิงห์บุรีจึงนำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นกระบวนการทางเลือกที่นิยมใช้มาหักเหกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถูกนำมาใช้ระงับข้อพิพาทเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นกระบวนการทางเลือกตามแนวคิด ทฤษฎี ดังต่อไปนี้

แนวคิดในการแก้ไขข้อพิพาทแบบ Win – Win Concept ตามแนวคิด Win -Win Concept โดยที่วิธีการจะให้เกิดผลดังกล่าวคือการเจรจาไกล่เกลี่ย ทั้งที่มีคนกลางที่เรียกว่า Mediation และไม่มีคนกลางที่เรียกว่า Negotiation เพราะผลการเจรจาที่ออกมาแบบชนะทุกฝ่ายนี้ยังคงช่วยรักษาสัมพันธภาพและไมตรีที่ดีต่อกันของคู่กรณีได้ เพราะผลการเจรจาที่ยุติเป็นที่พอใจของทุกฝ่ายย่อมทำให้ทุกฝ่ายยังคงมองหน้ากันต่อไป และอยู่ร่วมกันในชุมชนได้ หรืออาจกล่าว

ได้ว่าแนวคิด Win – Win Concept นำไปสู่การให้อภัย ความสามัคคีและความสงบสุขของผู้คนในสังคม

ทฤษฎีการแข่งขัน (สรวิศ ลิ้มปริงชี, 2550) ทฤษฎีนี้ถือหลักว่าผู้เจรจาที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายและรักษาผลประโยชน์ของลูกความ ทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า “สังคมอยู่ภายใต้การปกครองหรือการครอบงำโดยผู้ที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวในสถานการณ์ของการเจรจาแต่ละฝ่าย ทั้งมักกฎหมายและลูกความต่างมีความประสงค์ บรรลุความต้องการของตนมากที่สุด” โดยถือผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญเพื่อให้ตนได้รับประโยชน์มากที่สุดและอีกฝ่ายหนึ่งต้องสูญเสียผลประโยชน์

ทฤษฎีการแก้ปัญหา (ภานุ รังสีสหัส, 2544) ทฤษฎีนี้ถือหลักว่า ผู้เข้าร่วมเจรจาทุกคน มีผลประโยชน์ร่วมกันถ้าไม่มีสิ่งอื่นเข้ามาแทรกแซง ทุกคนที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมของสังคมเดียวกัน และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพร้อมกันเพื่อทำข้อตกลงด้วยความสมัครใจ ภายใต้ทฤษฎีนี้ ข้อขัดแย้งเป็นปัญหาที่ต้องศึกษาและแก้ไขร่วมกันโดยคู่ความทั้งสองฝ่ายเพื่อประโยชน์ร่วมกัน

จากแนวคิดการแก้ไขข้อพิพาทแบบ Win – Win Concept ทฤษฎีการแข่งขัน ทฤษฎีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้มีผู้ให้ความหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ดังนี้

การไกล่เกลี่ยตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “พูดจาให้ปรองดองกัน พูดจาให้ตกลงกัน ราบรื่น ทำให้เรียบร้อย ทำให้มีส่วนเสมอกัน” ในภาษาอังกฤษมักอยู่สองคำคือ Conciliation และ Mediation ซึ่งสองคำนี้มีความหมายแตกต่างกัน Conciliation เป็นการจัดการข้อพิพาทโดยบุคคลที่สาม โดยขึ้นอยู่กับความสมัครใจของคู่กรณี สามารถนำมาใช้กับข้อพิพาทด้านต่าง ๆ ส่วน Mediation โดยมีบุคคลที่สามมาช่วยในการจัดการข้อพิพาทแต่จะไม่ให้คำแนะนำหรือข้อเสนอกับคู่กรณี และข้อตกลงจาก Mediation จะไม่มีผลใช้ตามกฎหมายมีความยืดหยุ่นเป็นข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการเหมาะสมกับข้อพิพาทการค้า นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของคำว่าไกล่เกลี่ยไว้ดังนี้

วิรัช ชินวินิจกุล ให้ความหมายของการไกล่เกลี่ย คือ วิธีการระงับข้อพิพาทโดย คนกลาง ที่เรียกว่า ผู้ไกล่เกลี่ย มีหน้าที่ในการเข้าช่วยคู่พิพาทในการหาแนวทางในการแก้ไข ข้อพิพาทที่เกิดขึ้น อันเกิดจากแนวทางร่วมกัน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคู่พิพาททุกฝ่ายโดย ผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่มีอำนาจในการกำหนดผลการเจรจา โดยผลลัพธ์การไกล่เกลี่ยย่อมเกิดจากความยินยอมของคู่พิพาททั้งสองฝ่าย (วิรัช ชินวินิจกุล, 2556)

โชติช่วง ทิพวงศ์ ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “การไกล่เกลี่ย” คือ กระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาทโดยมีบุคคลที่สามที่เป็นคนกลางเข้าช่วยเหลือแนะนำในการเจรจาต่อรองของคู่ความเพื่อระงับข้อพิพาท (โชติช่วง ทิพวงศ์, 2550)

นิยามความหมายของคำว่า การไกล่เกลี่ย ของนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ผู้วิจัยเห็นว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ กระบวนการระงับข้อพิพาท โดยบุคคลที่สามมาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ให้คู่ความยุติความขัดแย้งโดยการตกลงกันหรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความ บุคคลที่สามมีหน้าที่เป็นผู้เสนอแนะช่วยเหลือในการเจรจาต่อรองระหว่างคู่กรณีเพื่อให้สามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน โดยข้อเสนอแนะของผู้ไกล่เกลี่ยไม่ถือเป็นข้อผูกพันให้คู่กรณี

2. ศึกษาแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของประเทศไทยและของต่างประเทศ

การระงับข้อพิพาทคดีอาญาของประเทศไทยเป็นการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นการระงับข้อพิพาทที่ดีที่สุด การไกล่เกลี่ยควรคำนึงถึงการกำหนดให้การไกล่เกลี่ยเป็นความลับ และห้ามมิให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำข้อเท็จจริงในชั้นการไกล่เกลี่ยไปอ้างอิงเป็นหลักฐานในชั้นพิจารณาของศาล สำหรับระบบการไกล่เกลี่ยควรจัดแยกคน แยกสำนวน และแยกห้องไกล่เกลี่ยต่างหากจากห้องพิจารณาคดีปกติ

รูปแบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้พิพากษาผู้พิจารณาคดี
2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้พิพากษาที่ไม่ใช่ผู้พิจารณาคดี
3. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้ไกล่เกลี่ยบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้พิพากษา

ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนวันนัด
2. ระหว่างการพิจารณาคดีของศาล

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในต่างประเทศ

สหรัฐอเมริกา มุ่งเน้นการส่งเสริมให้คู่ความต้องผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนที่จะนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาล เพื่อช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล โดยมีองค์กรขึ้นมารับผิดชอบในการระงับข้อพิพาทเป็นการเฉพาะเรียกว่าศูนย์ระหว่างประเทศเพื่อการระงับข้อพิพาท (ICDR) เป็นองค์กรระดับโลกภายใต้การดูแลสมาคมอนุญาโตตุลาการอเมริกัน คนกลางที่เรียกว่า (Mediation) ช่วยยุติปัญหาความขัดแย้ง สามารถนำไปใช้ได้ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา ในส่วนของคดีอาญานั้นจะนำไปใช้ในขั้นตอนก่อนฟ้องและก่อนดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี การไกล่เกลี่ยคดีของสหรัฐอเมริกา เป็นการผ่นคดีออกจากกรดำเนินคดีอาญากระแสหลักภายใต้แนวคิดการให้ออกาสผู้กระทำผิดได้รับการปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นคนดีของสังคม ตามแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับคืนสู่สังคม (Rehabilitation)

ประเทศสิงคโปร์เป็นศูนย์กลาง (Hub) ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ ทุกคนมีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย จึงต้องอยู่ภายใต้บังคับของหลักกฎหมายเดียวกันจึงไม่เน้นความแตกต่างระหว่างฝ่ายเอกชนกับฝ่ายเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงาน ของรัฐ เมื่อมีกรณีพิพาทจึงต้องขึ้นสู่การพิจารณากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศสิงคโปร์ มี 2 ช่วง คือ การไกล่เกลี่ยคดีก่อนฟ้องและขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาล เนื่องจากการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่าการไกล่เกลี่ยคดีความหลังฟ้องเมื่อมีการฟ้องแล้วก็ยังมีเจรจากันอีก โดยใช้วิธีการไกล่เกลี่ยอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Mediation) ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต กระบวนการพิจารณาคดีเกือบทุกขั้นตอนจะใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องสนับสนุนการพิจารณาคดีให้มีประสิทธิภาพ

3. ศึกษาสภาพปัญหาและเสนอแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศาลจังหวัดสิงห์บุรี

3.1 ด้านทักษะ ความเชี่ยวชาญของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

3.1.1 สภาพปัญหา

- 1) จำนวนผู้พิพากษาศาลจังหวัดสิงห์บุรีไม่สอดคล้องกับปริมาณคดี ทำให้ไม่มีผู้พิพากษาประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยตรง ผู้ประนีประนอมที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ไม่มีที่ปรึกษาข้อกฎหมายหรือปัญหาข้อพิพาทเฉพาะด้าน
- 2) ผู้ประนีประนอมประจำศาลยังขาดทักษะความเชี่ยวชาญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเฉพาะเรื่อง เช่น กฎหมายที่ดิน เรื่องสัญญา พระราชบัญญัติจราจรทางบก เป็นต้น
- 3) ทนายความเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ เพราะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในทางคดีเป็นอย่างดี การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับทนายความเป็นสำคัญ
- 4) คู่ความยังไม่เข้าใจว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแล้วได้ประโยชน์อย่างไร การไกล่เกลี่ยต้องเกิดจากการสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่าย คู่ความต้องมีสภะที่จะเลือกใช้วิธีการระงับข้อพิพาทของตนหรือไม่ ต้องอาศัยความสมัครใจและความยินยอม (Consent) ของคู่ความ

3.1.2 แนวทาง

- 1) ควรจัดผู้พิพากษาทำหน้าที่ประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยโดยตรงอย่างจริงจัง และให้เล็งเห็นความสำคัญในการไกล่เกลี่ยที่ผลต่อการบริหารจัดการคดีของศาล
- 2) ควรให้มีการฝึกอบรมผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมประจำศาลเกี่ยวกับข้อกฎหมายเฉพาะด้าน เช่น สัญญา ค้ำประกัน ความรับผิดทางละเมิด กฎหมายที่ดิน พระราชบัญญัติจราจรทางบก กฎหมายอาญา เป็นต้น เพื่อให้เกิดทักษะความเชี่ยวชาญความชำนาญงานในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
- 3) ควรสนับสนุนทนายความให้เล็งเห็นความสำคัญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อระงับข้อพิพาทให้เสร็จการพิจารณาโดยเร็ว
- 4) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบข้อดี ข้อเสียของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องและระหว่างการพิจารณาของศาล โดยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก และประหยัดค่าใช้จ่าย

3.2 ด้านข้อจำกัดประเภทคดีที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

3.2.1 สภาพปัญหา

- 1) ข้อพิพาททางอาญาที่สามารถยอมความได้ คือ ข้อพิพาทที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเอกชนเป็นการส่วนตัวหรือเรียกว่าความผิดส่วนตัว และไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐหรือสังคมเป็นการส่วนรวม ถ้าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประสบความสำเร็จผู้เสียหายอาจยินยอมถอนคำร้องทุกข์ยอมความหรือถอนฟ้อง
- 2) ความผิดอาญาต่อแผ่นดิน คือเป็นข้อพิพาทซึ่งไม่อาจเจรจาไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีประนีประนอมยอมความได้ แม้ผู้เสียหายที่ได้รับผลจากการกระทำความผิดอาญาต่อแผ่นดินจะไม่ติดใจเอาความ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาที่กระทบกระเทือนกับรัฐหรือสังคมเป็นส่วนรวม

อย่างไรก็ตาม คดีความผิดอาญาต่อแผ่นดินจะระงับได้เฉพาะวิธีการถอนฟ้องโดยผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ ผลจากการถอนฟ้องจะเป็นผลให้

ผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจะนำคดีมาฟ้องอีกไม่ได้ แต่ไม่เป็นการตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะนำคดีมาฟ้องได้อีก

3.2.2 แนวทาง

จากการศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศไทย สหรัฐอเมริกาและสิงคโปร์แล้ว ผู้ศึกษาเห็นควรขยายกรอบฐานความผิดประเภทคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี และคดีที่มีโทษเล็กน้อย เช่น ความผิดลหุโทษ ให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาได้แนวทาง คือ ควรเพิ่มเติมข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ.2554 หมวด 1 บททั่วไป ข้อ 4 “ประเภทคดี” ให้ระบุประเภทคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี และความผิด ลหุโทษให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในชั้นศาลได้ (ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ.2554 (2554, 7 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 128 ตอนที่ 73 ก: 19 – 34) เพื่อลดปริมาณคดีของศาลและเพิ่มประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลให้ศาลสามารถพิจารณาพิพากษาคดีที่มีความสำคัญ ยุ่งยาก ซับซ้อนได้อย่างรอบคอบมากยิ่งขึ้น เป็นการลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา เพราะการพิจารณาคดีที่ล่าช้าเท่ากับการปฏิเสธความยุติธรรม

3.3 ด้านกระบวนการ ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของคู่ความ

3.3.1 สภาพปัญหา

จากอดีตมาสู่ปัจจุบัน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นทางเลือกที่ได้รับความนิยมและพัฒนาโดยตลอด แต่เมื่อเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในยุคดิจิทัล รูปแบบขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบบเดิมคง ไม่ตอบสนองความต้องการของคู่ความเท่าใดนัก ประกอบกับปัจจุบันประเทศไทยและอีกหลาย ๆ ประเทศต่างได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นศาลต้องปรับขั้นตอนการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์

3.3.2 แนวทาง

จากการศึกษากระบวนการขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน แนวทาง คือ ควรนำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศสิงคโปร์มาใช้กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทยที่มีรัฐบาลช่วยส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางด้านเทคโนโลยีเป็นอย่างมาก การเข้าถึงระบบยุติธรรมโดยใช้ระบบอินเทอร์เน็ตเป็นตัวช่วยในการเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการบริการของศาลต่อสาธารณะ โดยมีการเจรจาไกล่เกลี่ยทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Mediation) ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตในกระบวนการพิจารณาคดีเกือบทุกขั้นตอน

อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ความหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในประเทศไทย และแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของประเทศไทย และของต่างประเทศ รวมทั้งการศึกษาสภาพปัญหาและเสนอแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศาลจังหวัดสิงห์บุรี พบว่าการที่ไม่มีบทบัญญัติมารองรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นศาลโดยเฉพาะ ทำให้แต่ละศาลต้องบริหารจัดการคดีกันตามบริบทของศาลถึงแม้ว่า

คดีอาญากฎหมายจะเปิดทางให้มีการไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2)) แต่การระงับข้อพิพาททางอาญามีข้อจำกัดประเภทคดีที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ยได้เฉพาะคดีอาญาที่ยอมความได้และคดีอาญาแผ่นดินบางประเภทที่สามารถเข้าไกล่เกลี่ยได้ คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องจากคดีอาญา (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2)) หากจะกำหนดเป็นบทบัญญัติการไกล่เกลี่ยคดีอาญาโดยตรงให้มีสภาพบังคับใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์และเพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้น การขยายกรอบประเภทคดีที่มีอัตราโทษที่มีจำคุกไม่เกิน 5 ปี และคดีที่มีโทษเล็กน้อยให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาได้ เพื่อลดปริมาณคดีของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา และเพิ่มประสิทธิภาพในการพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะคดีที่มีความสำคัญ ยุ่งยาก สลับซับซ้อน ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย และเกิดศรัทธาในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมมากยิ่งขึ้น จากการศึกษาทฤษฎีการแข่งขันและทฤษฎีการแก้ปัญหาจะเห็นได้ว่า ทฤษฎีการแข่งขันมีข้อดีคือ สามารถกำหนดรูปแบบและขั้นตอนการเจรจาแต่มีข้อเสีย คือ คู่ความต้องเผชิญหน้ากัน แต่ละฝ่ายต่อสู้เพื่อชัยชนะทำให้เป็นศัตรูกัน เมื่ออีกฝ่ายได้ประโยชน์และอีกฝ่ายหนึ่งต้องสูญเสีย ส่วนทฤษฎีการแก้ไขปัญหาข้อดี คือ เป็นการแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยคำนึงถึงความชอบธรรมของฐานะผลประโยชน์ มิได้มุ่งเพื่อชัยชนะเพียงอย่างเดียว แต่ข้อเสีย คือ ไม่อาจใช้ร่วมกับทฤษฎีการแข่งขันในแง่ที่ว่า แม้ทรัพยากรมีอยู่จำกัดในการแบ่งปันฝ่ายหนึ่งอาจได้ประโยชน์โดยไม่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องสูญเสีย ดังนั้น ทฤษฎีการแข่งขัน ทฤษฎีการแก้ปัญหา เป็นทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยสภาพปัญหาที่พบจากการศึกษา สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านทักษะ ความเชี่ยวชาญของผู้ไกล่เกลี่ย

เนื่องจากศาลจังหวัดสิงห์บุรีมีอัตรากำลังของผู้พิพากษาไม่สอดคล้องกับปริมาณคดี ทำให้ไม่มีผู้พิพากษาประจำศูนย์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยตรง ผู้ประนีประนอมประจำศาล เป็นผู้แบ่งเบาภาระการพิจารณาคดีให้แก่ผู้พิพากษาแต่ด้วยผู้ประนีประนอมยังขาดทักษะ ความเชี่ยวชาญเรื่องข้อกฎหมายหรือเรื่องพิพาทเฉพาะ สอดคล้องกับทฤษฎีการแก้ปัญหาที่ ทุกคนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของสังคมทุกคนสนใจแก้ไขข้อพิพาทเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมควรจัดให้มีการอบรมผู้ประนีประนอมอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกปีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและเกิดทักษะความเชี่ยวชาญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

2. ปัญหาข้อจำกัดประเภทคดีที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยในคดีอาญาในชั้นศาลของประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ คือ คดีความผิดอันยอมความได้ คดีอาญาที่ราษฎรฟ้องเป็นโจทก์และคดีที่ผู้เสียหาย ยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นความเสียหายต่อเอกชน เมื่อคู่กรณีสามารถเจรจาไกล่เกลี่ยตกลงกันได้ คู่กรณีทำสัญญาประนีประนอมยอมความ เมื่อผู้เสียหายถอนคำฟ้อง หรือถอนคำร้องทุกข์ สิทธิคดีอาญาก็ระงับไป สหรัฐอเมริกาสามารถไกล่เกลี่ยได้ ทุกประเภท เช่นเดียวกับประเทศสิงคโปร์สามารถไกล่เกลี่ยได้ทุกประเภทคดี ผู้ศึกษาเห็นว่า แนวทางการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลของประเทศไทยสอดคล้องกับแนวคิดแบบ Win – Win Concept ใช้เป็นแนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ชนะทุกฝ่ายและยังรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อการเจรจาเป็นที่ยุติและพอใจของทุกฝ่ายโดยไม่มีคนที่ต้องเสียประโยชน์และเห็นควร ขยายกรอบฐานความผิดในส่วนข้อโทษทางอาญา

แผ่นดินให้สามารถนำมาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นศาลได้ สอดคล้องกับข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2554 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ทั้งนี้ไม่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562

3. ปัญหากระบวนการ ขั้นตอนที่ไม่สอดคล้องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในปัจจุบัน

ปัจจุบันก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในชั้นศาลเดิมคือต้องแยกคน แยกห้อง แยกสำนวนด้วย ปัจจุบันมีการแข่งขันทางด้านเทคโนโลยีเป็นอย่างมากสอดคล้องกับทฤษฎีการแข่งขัน เพื่อรักษาผลประโยชน์ของสังคมผลประโยชน์ของประชาชนผู้รับบริการได้รับประโยชน์มากที่สุดต่างฝ่ายต่างก็ต้องการบรรลุความต้องการของตน ผู้ศึกษาเห็นว่าควรนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนการพิจารณาตัดสินคดีของศาลเช่นเดียวกับสิงคโปร์โดยใช้วิธีทางไกล่เกลี่ยทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Mediation) ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต มีการนำระบบการประชุมทางไกล (Video Conference) มาใช้ในการสนับสนุนการพิจารณาตัดสินในห้องพิจารณาคดีเกือบทุกชั้นตอน ประกอบกับการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้มีการจำกัดการเดินทางของกลุ่มคน การติดต่อสื่อสาร การประสานงานไม่สะดวกเหมือนปกติ จึงจำเป็นต้องติดต่อสื่อสารผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น เพื่อให้คู่ความได้รับสะดวก ปลอดภัย ไม่ต้องเดินทางมาศาล สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทออนไลน์หรือประชุมออนไลน์ได้ เพื่อพัฒนาระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้เกิดประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น ช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลสอดคล้องกับบริบทของศาลในสถานการณ์ปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

การที่ไม่มีบทบัญญัติมารองรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นศาลโดยเฉพาะทำให้แต่ละศาลต้องบริหารจัดการคดีกันตามบริบทของศาลถึงแม้ว่าคดีอาญากฎหมายจะเปิดทางให้มีการไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความได้ หากจะกำหนดเป็นบทบัญญัติการไกล่เกลี่ยคดีอาญาโดยตรงให้มีสภาพบังคับใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์และเพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้น จากการศึกษาและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ศึกษาเสนอแนะแนวทางดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทางเชิงกฎหมาย

1.1 ควรเพิ่มเติมข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2544 หมวด 7 ส่วนที่ 1 ข้อ 51 “เรื่องโปรแกรมการฝึกอบรมของผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอม” โดยกำหนดชั่วโมงในการฝึกอบรมของแต่ละประเภทไว้อย่างชัดเจน เช่น ประเภทผู้ไกล่เกลี่ยสมทบ ผู้ไกล่เกลี่ยเชี่ยวชาญ ผู้ไกล่เกลี่ยอาวุโส ให้มีการฝึกอบรมผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมประจำศาลเกี่ยวกับข้อกฎหมายเฉพาะด้าน เช่น สัญญา คำประกัน ความรับผิดทางละเมิด กฎหมายที่ดิน พระราชบัญญัติจราจรทางบก กฎหมายอาญา เป็นต้น เพื่อให้เกิดทักษะความเชี่ยวชาญความชำนาญงานในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1.2 ควรเพิ่มเติมข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 หมวด 1 บททั่วไป ข้อ 4 “ประเภทคดี” ให้ระบุประเภทคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี และความผิด

ลหุโทษให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในชั้นศาลได้ เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา ในส่วนของคดีอาญานั้นจะนำไปใช้ในขั้นตอนก่อนฟ้องและก่อนดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี และสิ่งค้ำประกันการไกล่เกลี่ยคดีก่อนฟ้องและขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาล เนื่องจากการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่าการไกล่เกลี่ยคดีความหลังฟ้อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 นำวิธีการไกล่เกลี่ยทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Mediation) ระบบการประชุมทางไกล (Video Conference) การไกล่เกลี่ยออนไลน์ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตมาใช้เพื่อลดขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ง่าย สะดวก รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย เพื่อสนับสนุนการพิจารณาคดีให้มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น

2.2 เห็นควรจัดผู้พิพากษาทำหน้าที่ประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยโดยตรงอย่างจริงจัง และให้เล็งเห็นความสำคัญในการไกล่เกลี่ยที่ผลต่อการบริหารจัดการคดีของศาล

2.3 ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบข้อดี ข้อเสียของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง และระหว่างพิจารณาของศาล โดยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก และประหยัดค่าใช้จ่าย

เอกสารอ้างอิง

- โชติช่วง ทพวงศ์. (2550). *การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท*. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- ภานุ รังสีหัทธ. (2550). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง*. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- วิรัช ชินวินิจกุล. (2556). *100 คำถามกับการไกล่เกลี่ย*. กรุงเทพฯ: คัมปาย อิมเมจจิง.
- ศาลจังหวัดสิงห์บุรี. (2563). *รายงานสถิติคดีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา*. สิงห์บุรี: ส่วนงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทศาลจังหวัดสิงห์บุรี.
- สรวิศ ลิ้มปริงซี่. (2550). *การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท*. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- สำนักวิชาการ ศาลยุติธรรม. (2549). *คู่มือสำหรับตุลาการในระบบการพิจารณาคดีครอบครัวและต่อเนื่อง*. กรุงเทพฯ: เซเวน พรินติ้ง กรุ๊ป.